

Een verzameling munten uit het Interbellum.

door Jan Pelsdonk

Dit artikel is een bewerking van een vraaggesprek met ons lid de heer Postema.

Voor Nederland is het begin van de Tweede Wereld-oorlog een zwarte bladzijde in de geschiedenis. Het bombardement van Rotterdam neemt hierbij een dramatisch dieptepunt in. De Numismatische Kring Rotterdam (NKR) is weliswaar veel later opgericht, maar dat wil niet zeggen dat er voor 1962 geen numismaten in de stad aanwezig waren. Wij zullen helaas nooit meer kunnen achterhalen wat er precies in de meidagen van 1940 aan (zeldzame) munten verloren is gegaan. Ondanks dat de NKR veel later is opgericht, is het toch zinvol om in deze jubileum-uitgave even stil te blijven staan bij dit dieptepunt. Een aantal van onze leden heeft de periode van de Tweede Wereldoorlog voor het leven op het netvlies staan. Zo ook de heer Postema, die zijn hele leven in Rotterdam heeft gewoond. Zijn vader had een wisselkantoor in het centrum van de stad en dit artikel geeft dan ook een numismatisch getint kijkje in het verleden van zowel de familie Postema als van de stad. Johan Postema, de vader van Dick, was een ondernemende man. Na in zijn jeugd gewerkt te hebben aan het welbekende Hofpleinlijntje kreeg hij een betrekking als Hoofd Arbitrage bij de Rotterdamsche Bank. Zijn ondernemende geest bleef niet onopgemerkt bij de buitenwereld en dit was de reden dat hij werd weggekocht door een andere bank, de Nederlandsche Handelmaatschappij. Postema had na een paar jaar zoveel van het geldwezen opgestoken, dat hij het aandurfde om een eigen bedrijfje te starten. Hij startte een wisselkantoor in het centrum van Rotterdam (foto1) en werd hierbij gesteund door de directeur van de Nederlandsche Handelmaatschappij. Het was een woelige tijd voor de financiële wereld, welke het beste kan worden getoond met de Duitse hyperinflatie.

In die dagen bestond Rotterdam uit een onoverzichtelijke wirwar van straatjes. De gemeente poogde de toegankelijkheid van het centrum te verbeteren door oude panden op te kopen, te laten slopen en met de vrijkomende ruimte de wegen te verbreden. Dat was de reden dat het wisselkantoor tot twee maal toe is verhuisd. De centrale ligging van het wisselkantoor, in een druk deel van de stad, zorgde voor veel klandizie, een reden voor Johan Postema om in dezelfde buurt werkzaam te blijven. De verhuizingen betroffen niet meer dan enkele meters, alle in de buurt van het Schielandshuis. (foto 2, 3 en 6)

Het wisselkantoor liep goed. In de bioscopen werd continu reclame gemaakt voor het bedrijf (foto4), waardoor de klandizie nog toenam. In het wisselkantoor kwam de hele wereld over de vloer. Als er een voetbalwedstrijd België-Nederland was, kwamen er bijvoorbeeld ineens veel Belgen kleine hoeveelheden geld wisselen. Naast vele zeelieden en reizigers bezochten ook bekende persoonlijkheden zoals de zigeunerconingin, Josephine Baker en Louis Armstrong de zaak. Door zulke contacten kon de familie nog wel eens aan vrijkaartjes voor een voorstelling komen.

Terwijl banken niet iedere vreemde valuta aannamen, werd in het wisselkantoor alles geaccepteerd. Een groot deel van het geldwezen was in Joodse handen. Geregeld kwam er een Poolse Jood de in Nederland niet inwisselbare valuta ophalen. Er kwamen niet alleen buitenlandse klanten, zo kwam er ook eens een kassier van V&D een 1000 guldenbiljet wisselen. In een tijd dat iedere gulden was meegenomen hingen er daar nog geen bordjes 'hier hebben wij niet van terug'. Het wisselkantoor kon bestaan door de gunstige koersverschillen tussen de valuta. Johan Postema had drie man personeel in dienst, een duidelijk teken dat de zaken floreerden. Vooral aan de inflatie werd veel geld verdiend. De Postema's merkten duidelijk de invloed van de politiek op de wisselkoersen: in de laatste jaren voor de oorlog waren bijvoorbeeld toespraken van Hitler terug te vinden in koersschommelingen. Verder werd er in het kantoor gehandeld in opties (toen nog 'besjees' en 'osjees' genoemd, de tegenwoordige put- en callopties), in loten van de loterij en in postzegels. Het wisselen en de effectenhandel vormden de hoofdinkomsten van het wisselkantoor.

Door alle valuta aan te nemen was er ook het risico van vals geld. Johan Postema was dan ook geabonneerd op een blad (het System Keesing) waarin telkens nieuwe falsificaties werden gemeld, samen met de punten waarop het valse geld was te herkennen, zoals het watermerk. Sommige bankbiljetten nodigden ook uit tot malversaties. Zo was het wel heel verleidelijk om bij het Britse biljet van vijf pond een nul achter de vijf te plakken voor het uitgeven. Het zilvergeld werd op de marmeren toonbank getest (waar de term 'klinkende munt' vandaan komt) en voor het goudgeld was een toetssteen voorhanden. Veel valse munten kwamen uit de landen die bij de Latijnse muntunie waren aangesloten, hier werd dus extra op gelet. Een aparte plaats nam het Duitse geld in. De nasleep van de Eerste Wereldoorlog was dagelijks merkbaar. Het was voor iedereen bijvoorbeeld verboden om meer dan dertig zilvermarken mee te nemen.

Al met al was er altijd veel geld in huis. De drie kluizen konden een vermogen herbergen. Het wisselkantoor was dus een aanlokkelijk doel voor rovers. Toch is er maar een keer een beroving geweest. Een schippersknecht kwam de winkel binnen en probeerde Johan op een onverwacht moment neer te slaan met een stuk hout. Een brede toonbank en een kleine bewegingsruimte voor de dader deden erger voorkomen. De dader moest onverrichter zake vluchten en werd door zoon Dick in de kraag gegrepen. Terwijl de eerste twee kantoren op een hoek waren gevestigd, is het derde kantoor ergens in het midden van een huizenblok gevestigd. De zaak had minder etalages, maar was wel een stuk dieper. De familie Postema woonde boven het kantoor.

Toen ging het echter fout. Duitsland viel Nederland binnen en Rotterdam werd gebombardeerd. Zoon Dick zat inmiddels in Den Helder bij het leger en een groot deel van de oorlog zou hij in Noord-Holland in krijgsgevangenschap verblijven. Het wisselkantoor sneuvelde niet door de bommenregen maar door de daaropvolgende brand. Gelukkig heeft de familie Postema bijtijds kunnen vluchten. Ze konden slechts een bundeltje kleding meenemen. De hitte van de brand was zo intens, dat er van de in het pand aanwezige postzegels en bankbiljetten zo goed als niets meer overbleef. Ook van de aanzienlijke postzegelverzameling van Johan bleef niets over. Het edelmetaal in de brandkasten smolt tot een onherkenbare klomp metaal ineen (foto 5). De drie brandkasten zelf zakten door de vloer en kwamen in de kolenkelder van de buurman, Ruteck's cafetaria, terecht.

Johan Postema was dus in een klap zijn handelswaar en broodwinning kwijt. Na de oorlog heeft hij moeten afzien van het opnieuw opzetten van een wisselkantoor, omdat de overheid inmiddels had verordonneerd dat al de handel in vreemde valuta via de banken moest lopen. De winsten werden zodoende flink afgeroomd. Johan Postema bleef vooral actief in de loterij en als loterijchef bouwde hij een nieuw bestaan op. Een deel van de half gesmolten klomp munten is later gebruikt om er bestek en sieraden van te laten maken. Een van die besteksets is heden ten dage nog steeds bij de familie Postema in gebruik.

Foto 1: Het eerste wisselkantoor stond op de hoek van de Schiedamsedijk en de Witte Leeuwensteeng, vlak bij het Schielandshuis. Deze foto dateert uit de tweede helft van de jaren '20/

Foto 2 en 3: Wegens de sloop van het pand waarin het eerste wisselkantoor was gevestigd, verhuisde het wisselkantoor rond 1933 noodgedwongen naar een andere, nabijgelegen locatie: op de hoek van de karrensteeg en de Schiedamsedijk. In september 1938 volgde een tweede verhuizing waarna ook dit pand werd afgebroken.

Foto 4: Deze afbeelding toont een van de reclames van het wisselkantoor: een krantenadvertentie met Duits inflatiegeld.

Foto 5: Verbrande munten.

foto 1.

foto 3.

foto 4.

foto 2.

foto 5.